

УДК 630*377.4:531.6

Луца Ю.Р., аспірант

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, izeus98@gmail.com

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ НА УХИЛІ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬНОГО КОМБАЙНА

Експлуатація сучасної лісозаготівельної техніки потребує визначення меж безпечних умов експлуатації. Найбільш актуальне таке завдання для машин, які здійснюють роботу в лісі, на поверхні зі значними ухилами та ґрунтами з різною несучою здатністю. Також для експлуатації таких машин існують ризики: асиметричність розташування робочих органів, нестаціонарна взаємодія з робочим середовищем, робота на поверхнях з боковим ухилом.

Наявні підходи визначення безпечних умов експлуатації, зазвичай ґрунтуються статичних методах механіки [1], дані методи не дають повного спектру для визначення безпечних умов експлуатації та не враховують стан опорної поверхні та динамічне навантаження.

Розглядається харвестер – лісозаготівельний комбайн, що працює на ґрунтовій території з ухилом (рис. 1). На асиметрично розташовану стрілу – маніпулятор з харвестерною головкою діє нестаціонарна сила F , яка виникає внаслідок нестаціонарної взаємодії робочого органу машини з стовбуром дерева (удар, захоплення, падіння стовбура). Завдання полягає у визначенні допустимих ухилів території для експлуатації харвестера в умовах дії сили F .

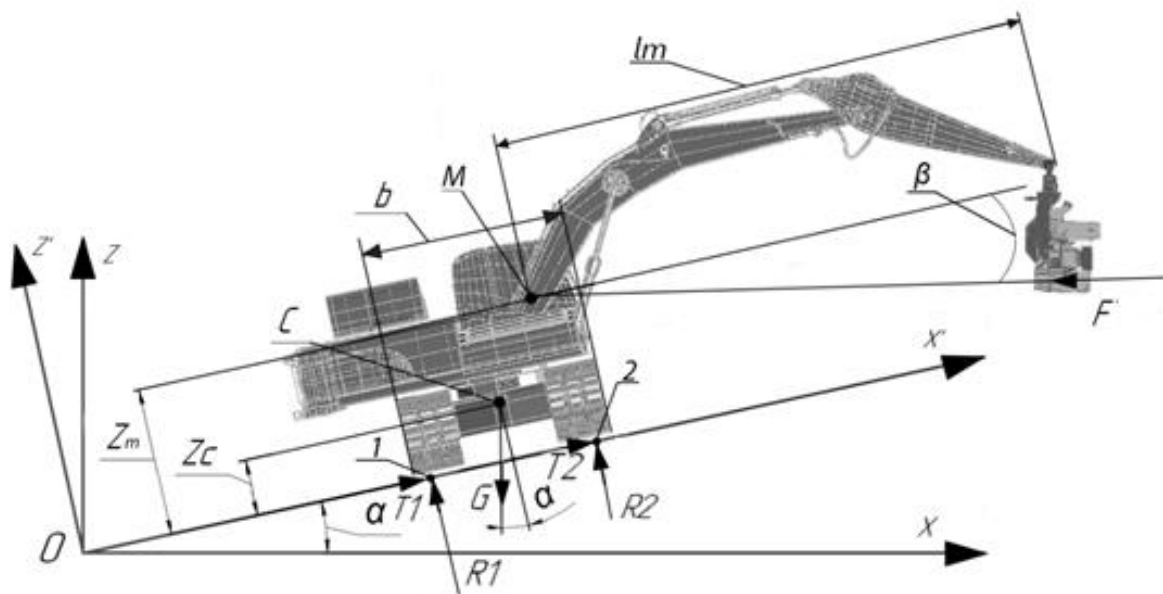

Рис. 1 – Зовнішні сили й опорні реакції, що діють на харвестер, що виконує роботу на ухилі

Для розв'язку даної задачі пропонується застосовувати комплексний підхід: визначити допустимі ухили, виходячи з умови стійкості до перекидання та з умови стійкості до бокового скочвання.

Стійкість до перекидання. У випадку, коли взаємодія робочого органу – маніпулятора харвестера з зовнішнім чинником (перешкодою, стовбуром тощо) є нестаціонарною – баланс сил запишемо у відповідності до с даної на рисунку 1 схеми. Для даного випадку розглядаємо динамічне навантаження на робочий орган, яке характеризується силою F .

На рисунку 1 застосовано позначення: R_1 , R_2 – нормальні реакції опорної поверхні відповідних рушіїв; T_1 , T_2 – відповідні дотичні реакції; β – кут між поверхнею руху та

напрямок сили $\mathbf{F}$; $\mathbf{M}$ – точка прикладання сили $\mathbf{F}$, $\mathbf{Im}$ – довжина асиметрично розташованого робочого органу; z_M – відстань від поверхні руху до точки $\mathbf{M}$. Інші позначення зрозумілі з рисунку.

На основі даної схеми плоско-паралельної системи сил (рис. 1) отримано систему рівнянь:

$$\begin{aligned} T_1 + T_2 &= G \sin \alpha + F_i \cos \beta, \\ R_1 &= -R_2 + G \cos \alpha - F_i \sin \beta, \\ \cos \alpha_1 - \sin \alpha_1 \frac{2z_C}{b} &= \frac{2F_i}{G} \left(\sin \beta + \frac{z_M}{b} \cos \beta \right) \end{aligned} \quad (1)$$

Перші два рівняння (3) є справедливими для загального випадку кута ухилу місцевості α , третє, в свою чергу, лише для граничного кута ухилу а третє справедливе лише для граничного значення ухилу α_1 , за якого $\mathbf{R}_2 = \mathbf{0}$, – машина перекидається.

Із аналізу результатів можна відзначити, що значення критичного ухилу α_1 залежить від вагових характеристик машини та навантаження прикладеного до харвестера, а також геометричних параметрів харвестера і не залежить від фізико-механічних параметрів ґрунту.

Стійкість до бокового сковзання. Взаємодія рушія харвестера з опорною поверхнею відображається параметром дотичних реакцій ґрунту T_1 , T_2 , розміром контакту всієї площі гусениці з опорною поверхнею S_K та здатністю ґрунту протидіяти зсуву τ_s [2].

Втрата стійкості через бокове сковзання настає, коли дотичні напруження, перевищують тримну здатність ґрунту, яка у відповідності визначається з наступної рівності:

$$\tau_s = c + \sigma \cdot \operatorname{tg} \varphi, \quad (2)$$

де c – зчіплення частинок ґрунту,

φ – кут внутрішнього тертя,

$\sigma \approx \frac{R_1 + R_2}{S_K}$ – середнє значення нормальних напружень під гусеничними рушіями машини.

Застосовуючи до умови стійкості результати силового балансу (1) отримаємо:

$$\cos \alpha_2 \cdot \operatorname{tg} \varphi - \sin \alpha_2 = \frac{1}{G} (F_i \cdot \sin \beta \cdot \operatorname{tg} \varphi - c \cdot S_K) \quad (3)$$

Із аналізу отриманого результату (3) зазначимо, що граничний кут α_2 залежить як від вагових характеристик машини та корисного навантаження, так і від фізико-механічних характеристик ґрунтової поверхні руху.

Методи визначення допустимих експлуатаційних умов лісозаготівельної техніки, що працює на ґрунтових поверхнях з ухилом, реалізовано формулами (1) та (3), які й визначають такі умови. Для визначення граничних умов потрібно знайти кути α_1 та α_2 та вибрати мінімальний з них. Тестовими розрахунками становлено, що для деяких типів ґрунтів бокове сковзіння настає за значно менших кутів, аніж перекидання.

Список посилань

1. Библюк Н. І. Лісотранспортні засоби: Теорія. / Н. І. Библюк. – Львів: Панорама, 2004. – 453 с.
2. Терцаги К. Теорія механіки ґрунтів: пер. с німецького. / Терцаги К. – Москва: ГСІ. 1961. – 507 с.